

עודכן ב- 30/04/2010 04:41

הקרב בין ותיקים לחדשים, בין דתיים לחילונים, קורע את קיבוץ חנתון

לפני 13 שנה שלחה התנועה הקיבוצית את בוגרי הנוער העובד והלומד במטרה להחיות את קיבוץ חנתון המתרוקן, אבל המפגש בין הגרעין החילוני-סוציאליסטי לבין ותיקי הקיבוץ הדתיים הפך לעימות רווי יצרים. בעוד הוותיקים מעוניינים לצאת להפרטה וחשים כי ביתם כמעט נגזל מהם, בני הגרעין מבקשים לשמור על קיבוץ שיתופי ומתריעים כי בחנתון מתגבש דגם לפירוק קיבוצים. בג"ץ יצטרך להכריע בחודשים הקרובים מי גובר בקרב הזה על חנתון ובמלחמה על זהות הקיבוץ הישראלי

מאת קובי בן-שמחון

"זה היה אמור להיות סיפור יפה", היא אומרת ומניעה את כפות רגליה בתוך הדשא הפרוע. תמר צרפתי, חברת גרעין הבוגרים של הנוער העובד והלומד בקיבוץ חנתון, יושבת במרפסת הקומונה שלה ומולה נשקף מרחב מנומר בשדות חקלאיים. "עכשיו זו הרגשה של לבד", היא אומרת בנימה מהורהרת. "מה שהסתמן בהתחלה כבעיות קטנות בין שכנים, התבהר עם הזמן כבעיות גדולות. התנגשנו בכוחות חזקים מאיתנו. שבע שנים שהגרעין שלי פה - וקיבלנו צווי פינוי מהקיבוץ. מחייבים אותנו לעזוב. זאת תחושה קשה שמפנים אותך מהבית. לא צברנו דבר לעצמנו, לא עסקנו בפיתוח הקריירה האישית. כל התוכניות לעתיד נמצאות בחנתון, משפחה, ילדים. אני לא יכולה לראות את עצמי יוצאת מכאן".

אבל הרגע הזה קרוב מתמיד. צרפתי, בת 28 שהגיעה לחנתון מירושלים, מבינה שפרק חדש נפתח בסאגת היחסים העכורה שבין חברי הגרעין לוותיקי קיבוץ חנתון הדתיים. צו הפינוי שהוצא בפברואר נגדה ונגד 26 חבריה, הביא את המאבק רווי היצרים בין הצדדים לשיא חדש. על הכף עומדים טיעונים כבדי משקל. בעוד 11 חברי הקיבוץ הוותיקים, הנאנקים תחת חובות, מעוניינים להפריט את הקיבוץ וחשים כי הבית שהקימו כמעט נגזל מהם על ידי זרים, בני הגרעין האידיאליסטים נאבקים לשמור על חנתון כקיבוץ שיתופי. הם גם מזהירים כי מה שמתרחש עתה ביישוב הפסטורלי הצופה אל בקעת בית נטופה, הוא דגם חדש, מתוחכם וברוטלי, של פירוק קיבוצים כאגודות שיתופיות, ושל התפרקות הקיבוץ מערכיו. הם כמובן מבקשים לבטל את צו הפינוי שהוצא נגדם.

כשעוברים בקיבוץ בין הצדדים היריבים, בין קומונה דלה לבית הכנסת, מתבהר כי בדרך לסופו האלגורי של הסיפור, נותרו שני הצדדים מצולקים וחבולים משנות האיבה המשותפות. "יש כבר תחושה של החמצה", מודה צרפתי. "הגענו במטרה ליצור מקום שיש בו חיי קהילה משותפים, בלי ניכור. בקיץ עוד עשינו פעילויות לילדי הקיבוץ, עכשיו לא נותנים לנו. חלמנו לעשות פעילות משמעותית וערכית באזור. אני, למשל, עובדת עם נוער ערבי בסכנין ומלמדת נשים בדואיות לקרוא ולכתוב. רצינו לעורר דו קיום בין ערבים ליהודים שהוא מעבר לקניית חומס. היה לנו חלום להקים בקיבוץ מכינה בדואית ומרכז ללימוד עברית וערבית. זה נראה בעיני קדוש. יש מי שמעריכים את העשייה שלנו ואומרים שהיא הדבר הכי רלוונטי, שאנחנו עונים על צרכים עמוקים של החברה הישראלית. אבל מתוך הבית שלנו אומרים לנו: 'אין לזה מקום כאן, אין לכם מקום'".

גיל פלוטסקין, חבר גרעין:
 "הגענו עם חלום להקים
 התיישבות חינוכית.
 התרגשנו מאוד ומיד יזמנו
 משימות חינוכיות בכל
 האזור. היה לנו ברור
 שהגענו לשקם את הקיבוץ"

רב הקיבוץ יואב אנדי:
 "באתי לבנות קהילה
 מיוחדת, אידיאליסטית,
 מסורתית-פלורליסטית.
 חברי הגרעין לא רגילים
 לחשיבות של יישוב כזה,
 ומתעקשים ליצור משהו אחר"

בעיה דמוגרפית

זרעי הפורענות שהובילו לעימות החרף בין הצעירים החילונים-סוציאליסטים, רובם בסוף שנות ה-20 ותחילת ה-30 לחייהם, לבין ותיקי חנתון, נזרעו כבר בימי עלייתו לקרקע של הקיבוץ. את חנתון הקימו ב-84' עולים אמריקאים בשטחה של המועצה האזורית עמק יזרעאל, בשיתוף פעולה יוצא דופן בין התנועה הקיבוצית לתנועה המסורתית (קונסרבטיבית), במטרה לבנות חברה המשלבת אורח חיים דתי ושוויון חברתי. אבל באותה תקופה האידיאל הקיבוצי הלך ואיבד מזוהרו, וחברי חנתון התקשו לבסס קהילה יציבה. בתקופה מסוימת הצטרפו אל 25 החברים המייסדים עוד כמה עשרות חברים, אולם התחלופה היתה רבה ועשרות משפחות שכבר נקלטו בחנתון, ואחרות שהיו בתהליכי קליטה, עזבו את הקיבוץ הקונסרבטיבי היחיד בארץ.

בסוף שנות ה-90, כשבקיבוץ נותרו רק 11 חברים, יזמה התנועה הקיבוצית תוכנית משלה לשיקומו. "ב-97' פנתה התנועה הקיבוצית לבוגרי הנוער העובד והלומד בבקשה להעלות גרעין התיישבות לחנתון", מספר גיל פלוטסקין, חבר הגרעין, בן 28. "בהתחלה נשלח גרעין שכלל שבעה אנשים, לאחר מכן נשלחו עוד מספר גרעינים קטנים. בפברואר 2003 הגענו אנחנו, כקבוצה גדולה שמנתה 35 חברים. כבר בכיתה י"א התגבשנו כגרעין. בסוף התיכון כל אחד מאיתנו יצא לשנת שירות, אני למשל, ריכזתי את פעילות התנועה בקריות. אחר כך התגייסנו יחד לשירות צבאי בנח"ל, שהסתיים בפרק משימה. פעם, פרק המשימה של הגרעינים היה לצאת להיאחזויות נח"ל. בשנים האחרונות, הבוגרים שלנו יוצאים למשימות חינוכיות בערים. אותנו שלחו לחנתון כגרעין התיישבות".

הוא שקוע בתוך ספה ישנה מול טלוויזיה קטנה וכבויה, לוגם מדי פעם מכוס תה, ולא נוגע בעוגת הדבש שמונחת לפניו. "הגענו לפה עם חלום להקים נקודה חינוכית, התיישבותית", הוא משחזר. "התרגשנו מאוד. מיד התחלנו להניע משימות חינוכיות בכל האזור. חלק נכנסו לעפולה, אחרים ליישובים ערביים, אני נכנסתי למגדל העמק. היה ברור לנו שהגענו לשקם את הקיבוץ הכושל במודל של רביד ואשבל, שגם הם שוקמו על ידי בוגרי התנועה ונקראים 'קיבוצים מחנכים'. יש בהם עכשיו מאה בוגרים המתפרנסים מחינוך וחקלאות".

אבל מה שהיה ברור לפלוטסקין וחבריו, לגמרי לא היה ברור לוותיקי חנתון. אחרי יום חליבה מתיש, מתאר ראובן סמסון תמונה שונה. הוא בן 57, ואחד הפעילים הבולטים בקיבוץ שאליו הצטרף ב-88'. "העסק התחיל מזה, ואי אפשר להתחמק מכך, שהקיבוץ היה תקוע מבחינת גודל האוכלוסייה. בחנתון, כמו בכל התנועה הקיבוצית, היתה התמוטטות דמוגרפית. נקודת השפל הגיעה בסוף שנות ה-90, כשבקיבוץ התגוררו עשר משפחות. מלבד זאת, התרחשה גם קריסה של בעלי התפקידים. התחלפו פה מרכזי משק שהגיעו לקיבוץ מבחוץ. נוצר פה חלל של הנהגה והנהלה. באותה תקופה התחלנו לחשוב על הרחבה קהילתית-מסורתית של הקיבוץ, על פי המודל של קיבוץ לוטם, שצירף להרחבה הקהילתית שלו משפחות שלא היו

חברות קיבוץ".

לאחר שהרעיון הזה לא הצליח לקרום עור וגידים, הציע בני שילה, חבר קיבוץ יגור שכיהן כמנכ"ל של חנתון בין 97' ל-2004, הצעה חדשה. "ראינו שהתנועה המסורתית לא מצליחה לגייס מצטרפים לקיבוץ שיתופי", מוסיף סמסון. "בני הציע לנו לצרף קבוצות שרצו להיקלט בקיבוצים, והגיע הנה הגרעין. בשונה מהקבוצה הנוכחית שחיה כאוטונומיה בתוך הקיבוץ, הקבוצה הראשונה היתה חלק אינטגרלי מאיתנו. שבעה חברים ממנה נקלטו כחברים. זה היה מבחינתנו ניסיון לא רע, החבר'ה גם התחשבו בנושא הדתי, ולתקופה מסוימת הכל היה נראה בסדר. אלא שעם הזמן התברר שהקיבוץ נמצא שני בסדר העדיפויות שלהם. ברגע שהתנועה קראה להם ממרכז העצבים בתל אביב, הם רצו כמו חיילים לעמוד שם בדום מתוח. היום לא נשאר אף אחד מאותה שביעיה. אחד התמנה לרכז קן בכפר סבא, אחר קיבל תפקיד בהסתדרות ועזב. כולם בסוף נעלמו".

מזימה מאחורי הגב

ובכל זאת, הרומן של חנתון עם בוגרי הנוער העובד והלומד לא תם, וב-2003, אחרי שלא נותר בקיבוץ איש מהגרעינים הקודמים, השתקע בו הגרעין הנוכחי. "בהתחלה, עם רוב חברי הקיבוץ היה מאוד נחמד, אומרים שלום, מדברים, מכירים", אומרת מורן כהן. בת קיבוץ גבעת ברנר לשעבר, שלפני שהגיעה לחנתון הפעילה את קן התנועה בשכונת קרית אליעזר בחיפה. "ההתחלה לא בישרה מצב שבו נידחה", היא מספרת ומגלגלת בין אצבעותיה שרשרת חרוזים צבעוניים. "למרות שהיינו שתי קהילות נפרדות, אנחנו חילונים צעירים שגרים בקומונות וחברי חנתון שהיו מבוגרים ובעלי אורח חיים דתי יותר, עדיין התערבנו, חגגנו יחד את החגים. אפילו הייתי בוועדת תרבות בשלב מסוים".

אבל שנה לאחר שחברי הגרעינים החלו את חייהם בחנתון כמועמדים לקליטה, התחולל מפנה דרמטי. 17 בנות הגרעין שהשתחררו משירותן הצבאי עלו להצבעה לחברות בקיבוץ - ונדחו. "כולן נדחו", מתרעם פלוטקין. "לא הרגשנו שזה הולך לבוא. אחרי ההצבעה חשבנו שקרה משהו לא הגיוני. לא הצלחנו להבין איך קיבוץ שנמצא במשבר כל כך חריף לא מוכן לקלוט אליו חברים איכותיים. הבנו שיש פה בעיה, והיא לא בנו. התברר שבתוך 11 חברי קיבוץ חנתון, שעם חלקם אנחנו מיוזדים, יש רוב שפשוט חוסם קליטה של חברים חדשים. כשהבנו את זה, עלתה השאלה אם יש טעם להישאר בכלל".

מאז אותה הצבעה, היחסים בין הקבוצות הפכו ליריבות מתוחה. "יש פה כמה שעדיין נחמדים, אבל עם רוב חברי הקיבוץ אנחנו לא מדברים", מספרת כהן. "נוצרה פה סביבה עוינת, לפעמים יש הערות, לפעמים צעקות והטרדות. אנחנו נמנעים, מתרחקים מזה, אבל ביום-יום לא נעים פה, לצערי. חשבתי שייקח זמן ונגיע להסדר, אולי מודל של שתי קהילות נפרדות שחיות יחד בחנתון ומתחלקות בנכסים בצורה שוויונית. הרבה יותר קל לשכור בית במגדל העמק, אבל לא ויתרנו, כי התנועה הקיבוצית תמיד הבהירה לנו שיש עוד סיכוי. הגענו כדי לקיים קיבוץ שיתופי וחינוכי ואנחנו לא מוכנים להתייאש, גם עכשיו. יש לי כמעט 70 חניכים בשדרות ובעכו, שהשתחררו מהצבא והיו יכולים לבוא לגור פה אם המצב היה אחרת. היינו יכולים לגדול ולפתח את המקום הזה, להקים מרכז חינוכי התיישבותי ולשמור על הקרקע הזאת כקרקע שיתופית".

וזה בדיוק מה שהבהיל את חברי חנתון הוותיקים. "אמנם היינו במצב קשה מבחינה דמוגרפית, אבל לא היינו מוכנים שישתלטו על הקיבוץ שלנו", חורף סמסון. "הכוונה להפוך את הקיבוץ שלנו לקיבוץ מחנכים שבו חברי הנוער העובד והלומד יהיו רוב שיקבע את אורחות החיים שלנו - אינה אופציה. זה שרקמו מזימות מאחורי גבנו, זה כבר עניין אחר. תהליך ההשתלבות שלהם בקיבוץ, כמו הכוונות שלהם, תמיד נשארו דבר עמום. הכל היה בשקרים ותחבולות, כדי להסתיר את האמת. ברגע שהבנו את הכוונות האלה לא יכולנו לשתף פעולה. לא הסכמנו שהם יועמדו לבחירה כקבוצה אחת שתהפוך לרוב מהיום למחר. זו היתה התוכנית שלהם, זממו פה מזימה, באופן חשאי רצו להעביר את הקיבוץ לידיה של תנועת הנוער העובד והלומד".

מפנה בעלילה

בעקבות אותה הצבעה, דרשה התנועה הקיבוצית מרשם האגודות השיתופיות, הרגולטור מטעם המדינה של ההתיישבות העובדת, למנות ועד ממונה לחנתון שיקבל לידי את ניהול הקיבוץ. הרשם, עו"ד אורי זליגמן, נענה לבקשה, מתוך הבנה כי מצבו הכלכלי והחברתי של הקיבוץ מצדיק התערבות. הוועד הממונה שהורכב ב-2005 מנציגים של התנועה הקיבוצית, התנועה המסורתית, חברי חנתון והמועצה האזורית עמק יזרעאל, המליץ לקלוט מיד את חברי הנוער העובד והלומד. אבל חברי חנתון עמדו בסירובם, דבר שרק העמיק את המשבר.

הדבר הוביל לכך שבאוקטובר 2006 מינה רשם האגודות, לבקשת התנועה הקיבוצית, "מפרק מפעיל" לחנתון: עו"ד שגיא מירום, בן קיבוץ יפעת לשעבר ובנו של הח"כ לשעבר חגי מירום. הוא קיבל לידי את כל סמכויות ניהול הקיבוץ, במטרה לכסות חוב ריאלי של כעשרה מיליון שקל, לשקם את הקהילה המסוכסכת ולצרף אליה אנשים נוספים. הוא הפך למעשה למנהל היחיד, וחברי הקיבוץ הוותיקים כבר לא יכלו להחליט דבר.

אבל אז חל מפנה נוסף בעלילה. דווקא המפרק, שהתנועה הקיבוצית וחברי הגרעין ציפו ממנו שימשיך בעמדת הוועד הממונה שקדם לו, סטה מהמסלול שנקבע לו. ביולי 2008 המליץ מירום לרשם האגודות להגדיר את חנתון כקיבוץ מתחדש, כפי שקרוי רשמית קיבוץ שאינו שיתופי עוד: המשק המשותף הופרט כפי שנעשה בקיבוצים רבים אחרים והוחלט לקלוט משפחות קונסרבטיביות נוספות. הוא החליט שבני הגרעין לא יתקבלו לקיבוץ. מירום העדיף לא להתראיין לכתבה זו, ומסר כי את עמדתו יציג לבית המשפט בלבד.

"כיוון שהעניין השיתופי לא עבד בחנתון ולא משך מצטרפים, הפתרון של המפרק והחברים היה קיבוץ מתחדש", מסביר סמסון. "את זה מבינים כולם, מלבד הנוער העובד והלומד שממשיכים לחשוב על קיבוץ שיתופי. יש להם סיבות טובות לזה. ברור לגמרי שהם רוצים להשתלט על הקיבוץ, שיש בו מרכז חינוכי ובעיקר על אמצעי הייצור, כמו הלול והרפת שיכולים לממן את הפעילות התנועתית שלהם. הם דרשו מהמפרק, ודורשים היום מבג"ץ, לחלק את נכסי הקיבוץ בינינו לבינם. לכן זו דמגוגיה להגיד שהם יכולים להציל את חנתון. הקיבוץ לא זקוק להצלה שלהם".

סמסון לא מקבל את הטענה כי המפרק חרג מהמנדט שקיבל. "המנדט שלו היה לדאוג לגידול דמוגרפי, אבל בעיקר להחזיר חובות. חברי הנוער העובד והלומד הם מבוגרים בני 28 שהכנסתם מצומצמת, הם חיים בקומונה בצרכים מינימליים. הם לא יכולים להחזיק את עצמם מבחינה כלכלית ועובדה שעד היום הם לא משלמים עבור השימוש בנכסי הקיבוץ. חברי הנוער העובד והלומד לא יכולים לתת פתרון לבעיה הכלכלית, וזו נקודה קריטית. קליטתם אינה פתרון פלא לקיבוץ. תוכניתם היתה להמשיך את תשלום החובות למשך 30 שנה כשאינן להם בכלל יכולת התפרנסות אמיתית. עם כל הכבוד לאידיאליזם שלהם, עם זה אי אפשר ללכת לבנק ולהחזיר חובות".

קליטת המשפחות הקונסרבטיביות החלה ביוני האחרון, על אפם וחמתם של חברי הנוער העובד והלומד. בשעה חמש אחר הצהריים במדשאה ציבורית בלב היישוב, שוכב על הדשא יניב גליקסמן יחד עם אשתו מריסה ושלישיית התינוקות הבלונדינים בני השנה שלהם. משפחת גליקסמן היא אחת מ-15 המשפחות החדשות שהמפרק הספיק כבר לקלוט כחברים בקיבוץ. "עברנו אחרי שהתקבצו כקבוצה, והתבקשו על ידי החברים הוותיקים להחיות את המקום", מספר בחיור גליקסמן ואוסף לידי ילד צחקן. "אנחנו מירושלים והחלטנו שזו דרך החיים שאנחנו רוצים לחיות, בקהילה קונסרבטיבית. אני עובד בתנועה המסורתית-קונסרבטיבית, מנהל ארגון יהודי-פלורליסטי ואשתי מעצבת בגדים. נודע לי על חנתון בדיוק בתזמון שבו חיפשנו לקנות בית. מיד התחברנו למקום".

החברים החדשים קנו את ביתם בכ-300 אלף שקל ובכך העשירו את קופת הקיבוץ, והתחברו מיד למאבק הארוך שמלווה את היישוב. "זה ממש משעשע", אומרת מריסה, "עליתי לארץ מברזיל, בעקבות זה שגדלתי בנוער העובד והלומד. אף פעם לא נחשפתי בתנועה לערך של לגור במקום שאתה לא תורם לו. אני לא יודעת אם הם תורמים לסביבה, אבל ברור שהם לא תורמים לקיבוץ. היום חיי הקהילה בחנתון הם חיים שיתופיים, החגים

שיתופיים, השבתות שיתופיות. כל הרעיונות הקהילתיים נחשפים ומקבלים תנופה מהקהילה. אני חושבת שהיתה להם הזדמנות להחיות את המקום, אבל הם פה שנים והם צריכים להודות בכישלונם. היום האווירה בקיבוץ מצוינת. יש פה תחושה של קהילה בבנייה, קהילה פלורליסטית מכל הבחינות, גם דתית, גם תרבותית".

בעת שבני הזוג גליקסמן שרועים בנחת על הדשא, יושבת שרי אברהם, חברה ותיקה בקיבוץ, על כיסא פלסטיק מחוץ לצרכנייה שאותה היא מפעילה. ההתפתחויות האחרונות - צווי הפינוי נגד חברי הנוער העובד והלומד וכניסת המשפחות הקונסרבטיביות - אינן מפחיתות את סערת הרגשות שלה. "הם שקרנים והם גנבים", היא מאשימה במבטא אמריקאי את חברי הנוער העובד והלומד. "הם זרים שמעולם לא הכניסו פרוטה לקיבוץ, כל השנים, שום דבר. אפילו את שכר הדירה הם לא שילמו. למרות כל השנים שעברו, זה עדיין עניין מאוד אישי כל מה שקורה פה. כי בשנה שהבנות שלי לא קיבלו חוגים, כיוון שלא היה מספיק כסף לקיבוץ, חברי הנוער העובד והלומד קיבלו 100 אלף שקל על הוצאות רכב. ועדיין יש להם אלינו טענות".

אברהם מספרת שהגיעה לישראל מניו יורק בסוף שנות ה-70, דרך תוכנית לימודים של אוניברסיטת תל אביב. ב-87 נכנסה לחנתון. "כמו כל קיבוץ, היתה לנו מכבסה, חדר אוכל, דיר כבשים, פרדס וכרם. החיים לא היו קלים, גם לא ציפינו שיהיה קל, אבל היה נורא כיף. הרגשנו ביחד. אמנם רבנו הרבה, על שטויות, אבל היו גם הרבה חברים. מהר מאוד נקלענו לקשיים. ניסינו לקלוט חברים חדשים, אבל היה קשה. התנועה הקיבוצית לא עזרה לנו בגיוס חברים. התחושה שלנו היא שניסו לייבש אותנו כדי שיוכלו להשתלט על חנתון ולהכניס את חברי הנוער העובד והלומד. הם נכנסו לפה כמו בדלת מסתובבת, את האנשים שנמצאים עכשיו בקיבוץ שלי אני אפילו לא מכירה".

ההאשמות שלך בוטות. אתם שיתפתם פעולה עם הכניסה שלהם, כי האמנתם שהם יכולים לסייע לכם. את לא מרגישה לפעמים שנעשה להם עוול?

"הם פגועים כי הבטיחו להם קיבוץ. אבל הם אף פעם לא רצו להיות חלק מהקיבוץ, הם רצו לקחת אותו. התוכנית שלהם היתה להוציא אותנו בכוח. חוצפה. גם להם יש האשמות בוטות. הם מאשימים אותנו שאנחנו לא מוכנים לקלוט חברים, למרות שזה בדיוק מה שעשינו בשנה האחרונה. הם מאשימים את מפרק הקיבוץ שהוא רוצה למכור את נכסי הקיבוץ, שהוא עושה עסקאות נדל"ן, אבל זה בדיוק מה שהם רוצים: את הקרקע, את בניין המרכז החינוכי שלנו. כשהתחננתי שיעשו משהו ליום הזיכרון, הם אמרו לי שיש להם יותר מדי עבודה בסניפים שלהם. אני חושבת שהם כת. הם לא מתחננים, הם לא יוצאים ללימודים. שוטפים להם את המוח להילחם על חנתון. למה אנחנו צריכים לסבול את הצרה הזאת?"

רכז הגרעין אורי מתוקי:
"חנתון הוא קיבוץ שיתופי,
ולכן הפעולה שלנו יותר
מתאימה. הוותיקים הביאו
להידרדרות, מנצחיק שהם
מעזים לטעון שאנחנו נטל
כלכלי כשהחזקנו את עצמנו
כל השנים"

שרי אברהם, ותיקה:
"הם שקרנים וגנבים, זרים
שלא הכניסו פרוטה לקיבוץ.
בשנה שהבנות שלי לא
קיבלו חוגים כי לא היה
מספיק כסף, הם קיבלו 100
אלף שקל להוצאות רכב,
ויש להם טענות"

וכך פועל המנגנון

המפרק מירום כנראה הסכים עם הוותיקים. הוא פנה לרשם האגודות השיתופיות וביקש ממנו להוציא צו פינוי לצעירים. כשהגיע הצו בפברואר, מיהרו חברי הגרעין להגיש עתירה לבג"ץ, בטענה שהסמכות לדון בעניינים שמורה לבית המשפט ולא לרשם האגודות. "הופתענו לגלות שגורם שאמור לתמוך במדיניות ההתיישבות, תומך בהשאת המצב כמו שהוא", מתרעם רכז הגרעין, אורי מתוקי, בן 32. "התנועה הקיבוצית פעלה לשינוי המצב, היא מינתה ועד ממונה. משזה לא עזר, היא הסכימה להצעתו של רשם האגודות למינוי מפרק שיחליף את אסיפת החברים הסרבנית. אגב, זו היתה הסכמה תקדימית למודל כזה של מינוי מפרק, שבעבר התנועה התנגדה לו. התנועה הסכימה אך ורק כי נדמה היה שזו הדרך לעקוף את אסיפת החברים ולקלוט אותנו. אלא שהמפרק החליט ללכת בדרך אחרת. פירוק במקום שיקום".

את מה שנתפס בעיני הוותיקים כהחייאה למפעל החיים הקהילתי-שיתופי שלהם, מתאר מתוקי כדגם לפירוק קיבוצים, ולהתפרקות הקיבוץ מערכיו, לטובת ההון. "וכך פועל המנגנון", הוא אומר, "לוקחים קיבוץ בתת-אכלוס וממנים לו מפרק מפעיל. המפרק מוכר את נכסי הקיבוץ או מוכר זכויות בהם, על מנת להחזיר חובות. למיעוט חברי האגודה מצטרפת קבוצה גדולה של אנשים שהמפרק מקבל לחברות, כאשר אותן משפחות למעשה קונות את חברותן בכסף, בתמורה לזכויות קנייניות עתידיות בנכסים".

מתוקי מאמין שהעבודה החינוכית קונה לחברי גרעין לא פחות זכויות מאשר לאותן משפחות, הגם שהן מזדהות עם תפיסת העולם המסורתית של חברי חנתון. "חנתון הוא קיבוץ שיתופי, זו מהותו", הוא אומר. "לכן הפעולה שלנו הרבה יותר מתאימה למקום. מעבר לזה, המשבר הכלכלי בקיבוץ נוצר על ידי ותיקי חנתון, הם הסיבה להידרדרות. מצחיק שהם מעזים לטעון שאנחנו נטל כלכלי על הקיבוץ, כשבסופו של דבר החזקנו את עצמנו כל השנים. הדבר היחיד שלא שילמנו הוא שכר דירה, אבל זה כיוון שהיינו בתהליך קליטה. שאלת ההכנסה היא לא רלוונטית, אלא מה ההוצאות ומה ההכנסות שלך. אבל את זה ותיקי חנתון התקשו להבין. לאורך השנים, דו"חות של המפרק והתנועה הקיבוצית קבעו שיש לנו יכולת לשקם את חנתון כלכלית".

החלטת המפרק, טוען מתוקי, חושפת את אחד מרגעי השפל שידעה התנועה הקיבוצית. "המקרה בחנתון מבטא את אותו שינוי מרחיק לכת ביחסה של החברה הישראלית כלפי ההתיישבות העובדת. אנחנו לא רוצים לריב או לכפות על איש אורח חיים. אנחנו מסכימים לחלוקה שבה יתקיימו זה לצד זה קיבוץ שלנו וקיבוץ של הקהילה החדשה. כל מה שביקשנו הוא להמשיך לשמור על נקודה קיבוצית התיישבותית, במקום שבו היא כבר קיימת, תוך כדי עבודה במשק החקלאי ופעילות חינוכית בסביבה. זה מעשה כל כך לא סביר?"

מלבד העוול שחברי הגרעין חשים שנגרם להם, מתוקי מזהיר כי התהליך שעובר על הקיבוץ הוא מקרה מבחן לדגם של העברת קרקעות הנמצאות עתה באגודות השיתופיות - לידיים פרטיות. "המניע להתנכלות לנו הוא מה שמשגע את בני האדם - כסף", אומר מתוקי כשהוא יושב תחת חלון שעליו תלויים פעמוני רוח כחולים. "הדגם שמתרקם בחנתון יזלוג תחילה לכל הקיבוצים בתת-אכלוס, ולאחר מכן לקיבוצים נוספים שייקלעו למשברים כלכליים או חברתיים".

חברי הגרעין פועלים בשיתוף פעולה עם התנועה הקיבוצית, אך נשמעות ביניהם טענות על כך שהיא אינה נחושה מספיק לפתור את הבעיה בקיבוץ, שעלולה להשליך על שאר הקיבוצים. מתוקי מזהיר כי בעלי אינטרסים נדל"ניים רבי עוצמה פועלים לחיסול קיבוצים, בעידוד המדינה שמעוניינת בקרקעות. "מכיוון שהרבה מעתודות הקרקע בישראל עדיין נמצאות בידי האגודות השיתופיות, התחושה היא שגורמים במדינה הציבו לעצמם יעד לקדם את פירוקן, באמצעות מינהל מקרקעי ישראל ורשם האגודות השיתופיות", הוא מסביר. "הרשם ממנה מפרק, שמשמש בחובות הקיבוץ כתירוץ למכירת קרקעותיו ונכסיו היצרניים. הבתים נמכרים ב'מחירים חסרי תקדים', ללא תקופת היכרות או מועמדות. החברים החדשים יכולים לעזוב את הקיבוץ ולהישאר עם הנכס בבעלותם. המדינה תטען שכבר לא מדובר בקיבוץ, האגודה השיתופית תפורק, והקרקעות ואמצעי הייצור יעברו לידי המדינה,

שאחר כך כבר תדאג להעביר אותן לידיים פרטיות".

מי מרוויח מפירוק הקיבוץ השיתופי והפיכתו ליישוב קהילתי?

"המועצה האזורית עמק יזרעאל מגדילה את ההכנסות מהארנונה, הקבלנים יוכלו לפתח יוזמות נדל"ן, משפחות החברים בקיבוץ ייהנו מבית עם קרקע בחינם, עורכי הדין יקבלו אחוזים, מנהל מקרקעי ישראל יקבל דמי שכירות גבוהים על הקרקע ובעלי ההון יקבלו את הקרקעות שהיו שייכות פעם למדינה. רק אזרחי המדינה הזאת יפסידו. שולי".

מקום מפגש

יואב אנדי, רב הקיבוץ, בחור ג'ינג'י ונמרץ בן 34 שנמנה עם המשפחות הטרויות בחנתון, לא מסכים עם מתוקי, אבל הוא מוצא כי בקרב על חנתון, בסופן של התלואות המשפטיות, גם אם יהיה מי שידו תהיה על העליונה, קשה יהיה להכריז על מנצחים. "קיבוץ חנתון קם במטרה להיות קול משפיע, סמן מחבר בחברה הישראלית", הוא מזכיר בצער בשיחה בבית הכנסת. "הקימו פה מרכז חינוכי שאמור היה להיות המקום שבו נשברת הדיכוטומיה בחברה הישראלית בין האדם הדתי לאדם החילוני. אבל מה שקרה הוא שדווקא המקום שהיה שאמור היה להיות נקודת המפגש, הפך לזירה של חוסר הבנה טוטאלי, כעס ויצרים.

"באתי לפה לבנות קהילה מיוחדת, אידיאליסטית, אבל גם מסורתית-פלורליסטית, כזו שאנשים חיים בה בצורה שוויונית והנשים נספרות בו למניין ואין בבית הכנסת מחיצה", הוא מוסיף. "אבל בלהט המריבות שוכחים לספר על החיים החדשים של חנתון. ויש כאלה. קיבוץ חנתון הוא בעצם הקיבוץ היחיד ששייך לתנועה הקונסרבטיבית, ואחרי שנים רבות הוא מחדש את פניו. הוא חוזר לבראשית. חברי הנוער העובד והלומד לא רגישים לחשיבות של יישוב בעל תכונות כאלה, ומתעקשים ליצור פה משהו אחר. למרות הכל, התנועה הקיבוצית ממשיכה לממן את המאבק הציבורי והמשפטי שלהם. זה חבל. התנועה, שאמורה לתמוך גם בי, מתנערת ממני ומחברי חנתון הוותיקים. כיוון שאין לנו חולצה כחולה ושרוך אדום ויש לנו כיפה על הראש, אנחנו מוזרים בעיניהם. למרות שכל הערכאות המשפטיות ורשם האגודות אמרו להם 'אתם צריכים לפנות את המקום', הם עתרו לבג"ץ. בסדר. עכשיו מגיעים לערכאה אחרונה ואחריה יגיע סוף טוב לחנתון".

הסוף הטוב שלכם עשוי להיות הסוף המר שלהם.

"אני לא נגד הנוער העובד והלומד, אבל אני חושב שבחנתון הם קידשו את כל האמצעים בדרך למטרה. תוך שהם מבקשים להציל את החברה הישראלית, הם דרסו אנשים. אלה כנראה תהליכים שחברות מופת מגיעות אליהם. אני חושב שהם צריכים לשאול את עצמם שאלות קשות. לדעתי הם לא הבינו לאיזו מצוקה הם הביאו את ותיקי הקיבוץ. בסופו של דבר, הסוף שלהם לא כל כך עצוב, כי יש להם את רביד ואשבל, שני קיבוצי מחנכים של הנוער העובד והלומד הנמצאים במרחק רבע שעה נסיעה מכאן. החזון שלהם נמצא שם".*

תנועה נגדית

ההתנגשות בחנתון אינה רק בין שתי קבוצות מקומיות, אלא גם בין שתי תנועות שיצאו לדרך משותפת וכעבור 26 שנים מצאו את עצמן משני צדיה של עתירה לבג"ץ. יו"ר התנועה הקיבוצית, זאב (ולוולה) שור, מגדיר את בוגרי הנוער העובד והלומד כ"חבר'ה נפלאים". הוא מוסיף כי "התנועה הקונסרבטיבית לא רצתה לקבל אותם לחברות. אנחנו שלחנו אותם ויש לנו אחריות כלפיהם, אנחנו עומדים מאחוריהם ועושים כל שאפשר כדי שיהפכו לחברי קיבוץ בחנתון. מן הדין להגיע להסדר בין שתי הקבוצות".

בתנועה המסורתית מזהים לא מעט צביעות בעמדת התנועה הקיבוצית. מנכ"ל התנועה, יזהר הס אומר שהתנועה המסורתית עשתה "מאמץ אדיר לחלץ את הקיבוץ מהמשבר שאליו נקלע, הוא שינה את המעמד שלו לקיבוץ מתחדש', כמו רוב קיבוצי התנועה הקיבוצית כיום, וחובותיו נפרשו.

"חברי הנוער העובד נלחמים בכל דרך בניסיונות התנועה המסורתית לשקם את הקיבוץ. הם חיים במקום ל'רוקיייה' - סטודנטים צעירים, זמניים ומתחלפים - בעוד אנחנו הצלחנו להעלות לקיבוץ ממרכז הארץ 20 משפחות צעירות, כחברים לקיבוץ. הנוער העובד דבק ברעיון של קיבוץ שיתופי, והתנועה הקיבוצית, מסיבות פוליטיות פנימיות, נותן להם גיבוי - למרות שרוב חברי התנועה כבר מזמן במודל המתחדש".

הס מזכיר ששתי התנועות שותפות למאבקים ציבוריים למען צדק חברתי ונגד קיפוח וכפייה, אבל אומר כי "בשם הרעות לא ננטוש את הקיבוץ היחיד שלנו. לנוער העובד קיבוצים רבים, חלקם גם במתכונת השיתופית. אמונתם בצדקת הדרך לא הופכת אותם לצודקים, ובעיקר מקוממת סיסמתם 'מבית לא מגרשים'. אין גבול לציניות".

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון